

YABANCI PARA CİNSİNDEN OLAN ALACAK ve BORÇLARIN DEĞERLEMESİ

*VALUATION OF RECEIVABLES AND
PAYABLES IN FOREIGN CURRENCY*

Burak DEMİRKAN^(*)

ÖZET

Değerleme kavramı, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 258'inci maddesinde tanımlanmıştır. Söz konusu maddeye göre değerlendirme, vergi matrahların hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespitidir. Aynı Kanun'un 186'ncı maddesinde, mevcutların, alacakların ve borçların işletmeye dâhil iktisadi kıymetleri ifade ettiği belirtilmiştir. Yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirilmektedir. Ülkemizde henüz döviz borsası kurulmadığından, değerlendirme her yılsonu itibarıyla Maliye Bakanlığı tarafından tespit ve ilan olunan kurlarla yapılmaktadır. Bakanlık tarafından dönem sonu itibarıyla belirlenen kurlar Vergi Usul Kanunu genel tebliğleri ile duyurulmaktadır. Senede bağlı alacak ve borçlarla ilgili olarak reeskont işlemi yapma konusunda, banka, banker ve sigorta şirketleri dışındaki mükelleflere serbesti tanınmıştır. Ancak, alacak senetlerini reeskonta tabi tutan mükelleflerin, aynı şekilde borç senetlerini de reeskonta tabi tutmaları gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Alacak, borç, reeskont, değerlendirme, yabancı para

ABSTRACT

The term valuation is defined within the article 258 of the Tax Procedure Law no. 213 (hereinafter TPL). Valuation, according to the article, is the appraisal and determination of economic values that are related to the calculation of tax bases. In the article 186 of the same Law, the term economic values is interpreted as including the existing, receivables and payables. Foreign exchange is valued with stock market value. Since there is no foreign exchange bourse in our country, valuation is made with using rates determined and announced at the end of each year by the Ministry of Finance. Rates

^(*) Vergi Müfettişi

determined by the Ministry are announced through TPL communiqués. Taxpayers, excluding banks, bankers and insurance companies, are free to discount their bonded receivables and payables. Nevertheless, taxpayers who discount their notes receivable must also do the same for their notes payable.

Key Words: Receivable, payable, discount, valuation, foreign exchange

1- GİRİŞ

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu (VUK) 258'nci maddesinde değerlendirme; vergi matrahlarının hesaplanması ile ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespiti olarak tanımlanmıştır. İktisadi kıymetler de aynı kanunun 186'ncı maddesi uyarınca, işletmeye dâhil mevcutlar, alacaklar ve borçlardır. VUK'un 259'uncu maddesine göre, değerlemede, iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymetler esas alınır. Değerleme günü, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinde her hesap döneminin sonuncu (ilk defa işe başlamada ise işe başlama tarihi) günüdür. VUK'un 281'inci maddesinde alacakların, 285'inci maddesinde de borçların mukayyet değerleriyle değerlendirileceği, henüz vadesi gelmemiş alacak ve borcun senede bağlı olmak şartıyla değerlendirme günündeki kıymetine indirgenebileceği belirtilmiştir. Ayrıca anılan Kanunun 280'inci maddesinde ise, yabancı paraların ve yabancı para cinsinden senetli veya senetsiz borç ve alacakların değerlendirme yöntemi belirlenmiştir.

Çalışmamızda öncelikle yabancı para cinsinden alacak ve borçlara ilişkin değerlendirme hükümlerinin açıklanması, söz konusu değerlendirme işleminde değerlendirme günü ve uygulanacak kurların tespitine ilişkin hükümlere yer verilecektir. Ardından sırayla senetsiz ve senetli alacak ve borçların değerlemesi ile bunlara ilişkin özellik arz eden özelgelere de değinilerek çalışmamız sonlandırılacaktır.

2- YABANCI PARALARIN DEĞERLEMESİ ve DEĞERLEMEDE UYGULANACAK KURLARIN TESPİTİ

VUK'un 280'inci maddesinde, yabancı paraların değerlendirilmesinde kullanılacak değerlendirme ölçülerine ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Aynı Kanun'un 284'üncü maddesinde ise yabancı para kasa mevcudunun da 280'inci madde hükmüne göre değerlendirilmesi gerektiği hüküm altına alınmıştır. Esas itibarıyla yabancı paraların değerlendirilmesinde kanun ile belirlenmiş değerlendirme ölçüsü borsa rayicidir. Borsa rayicinin muvazaalı oluştuğunun tespit edilmesi halinde ise, değerlendirme ölçüsü alış bedelidir. Bugüne kadar ülkemizde, döviz alım ve satımı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar¹ ile yapılan değişikliklerle genel olarak serbest bırakılmış olmasına rağmen, henüz yabancı para borsası kurulmamıştır. Bu nedenle, VUK 280'inci maddesine göre, yabancı paranın borsada rayici yoksa değerlemeye uygulanacak kur, Maliye Bakanlığınca tespit edilmektedir.

130 Sıra Numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde² "*Bakanlığımızca bu konuda herhangi bir tespit yapılmadığı sürece, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nca tespit ve ilan olunan döviz alış kurlarının mezkûr ilanlarda belirtilen tarihlerden itibaren değerlemelerde esas alınması*" şeklinde açıklama yapılmıştır. Dolayısıyla yabancı paraların değerlendirilmesinde Maliye Bakanlığı tarafından değerlendirilmede uygulanacak kurların belirlenmesi halinde bu kurlar, belirlenmemesi halinde ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından ilan edilecek döviz alış kurları dikkate alınacaktır.

¹ 30.07.1981 tarih ve 17416 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

² 20.04.1976 tarih ve 15565 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

283 Sıra Numaralı VUK Genel Tebliği'nde³ ise değerlemede uygulanması gereken alış kurlarına ilişkin bir ayrıma gidilmiş ve "... Bakanlığımızca kur ilan edilmediği durumlarda T.C. Merkez Bankası'nca ilan edilen kurların esas alınması gerekmektedir. Bu şekilde yapılacak değerlemelerde efektif cinsinden yabancı paralar için efektif alış kurunun (bulunmaması halinde döviz alış kurunun), döviz cinsinden yabancı paralar içinse döviz alış kurunun uygulanacağı tabidir." şeklinde açıklama yapılmıştır. Efektif ile nakit yabancı paralar döviz ile ise alacaklar, borçlar, bankadaki paralar gibi kaydi yabancı paralar kastedilmektedir. Dolayısıyla VUK' un 280 ve 284'üncü maddeleri uyarınca yapılacak yabancı para değerlemesinde, Maliye Bakanlığı'nca değerlemede uygulanacak kurun ilan edilmemesi halinde kullanılacak kur, değerlendirme günü itibariyle Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından ilan edilen efektif alış kuru olacaktır. 31.12.1999 tarihinde yapılacak yabancı para değerlendirme işlemleri ile ilgili olarak yayımlanan 283 Seri Numaralı Tebliğ ile yapılan bu ayrıma daha sonra yayımlanan tebliğlerde de yer verilmiştir.

Yabancı para değerlemesinde uygulanacak kurların tespiti aşamasında tebliğ ile yapılan düzenlemelerde bir ayırım da bankalar için yapılmıştır. 162 Sıra Numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde⁴ "Ancak, vergi uygulamaları açısından, Bankaların 31.12.1984 tarihi itibariyle yapacakları yabancı paraların değerlendirilmesinde, bu tebliğ ile belirlenen kurlar yerine, T.C. Merkez Bankası'nca belirlenen esaslara uygun olarak tespit ettikleri ve fiilen uyguladıkları alış kurlarını esas almaları gerekmektedir." şeklindeki açıklama Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan diğer tebliğler de yer almıştır.

Değerlemede uygulanacak kurların tespitine yönelik olarak Maliye Bakanlığı tarafından en son yayımlanan 423 Sıra Numaralı VUK Genel Tebliği'nde⁵ de, " Değerleme günü itibariyle Bakanlığımızca kur ilan edilmediği durumlarda T.C. Merkez Bankası'nca ilan edilen kurların esas alınması gerekmektedir. Bu şekilde yapılacak değerlemelerde efektif cinsinden yabancı paralar için efektif alış kurunun (bulunmaması halinde döviz alış kurunun), döviz cinsinden yabancı paralar içinse döviz alış kurunun uygulanacağı tabiidir. Ancak, vergi uygulamaları açısından, bankaların 31/12/2012 tarihi itibariyle yapacakları değerlendirme sırasında bu Tebliğ ile belirlenen kurlar yerine, T.C. Merkez Bankası'nca belirlenen esaslara uygun olarak tespit ettikleri ve fiilen uyguladıkları alış kurlarını esas almaları gerekmektedir. " şeklinde açıklama yapılmıştır.

Maliye Bakanlığı her yıl, biri efektif kur diğeri de döviz alış kuru olmak üzere iki kur ilan etmektedir. Efektif alış kurları, mükelleflerin nakit yabancı paraları için uygulanmaktadır. Banka hesaplarında tutulan yabancı paralar da efektif alış kuru ile değerlendirilmektedir. Döviz alış kurları ise nakit olmayan yabancı paralar için uygulanmaktadır.

İşletmenin kasasında bulunan yabancı paralar, dönem sonu itibariyle ilan edilmiş efektif kurlara göre değerlendirilecek; bir işlemten kaynaklanan yabancı paraların ilk kayda alındığı gün ile değerlendirme günü arasında kur değişimleri nedeniyle ortaya çıkan olumlu ve/veya olumsuz farklar kaydedilecektir.

Örnek 1: İşletmenin döviz kasasında dönem sonu itibariyle 10.000 ABD Doları ve 15.000 Euro bulunmaktadır. Yabancı paralarla ilgili defter kayıtlarında ise ABD Doları kasası 21.000 TL olup, Euro kasası 39.000 TL'dir. Dönem sonunda ise 1 ABD Doları= 2,00 TL olup, 1 Euro= 2,70 olarak gerçekleşmiştir.

³ 19.01.2000 tarih ve 23938 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁴ 27.01.1985 tarih ve 18648 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

⁵ 26.01.2013 tarih ve 28540 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

İşletmenin ABD Doları Kasası		İşletmenin Euro Kasası	
Mevcut Durum	21.000 TL	Mevcut Durum	39.000 TL
Dönem Sonu Tutar (10.000 Dolar x 2,00)	20.000 TL	Dönem Sonu Tutar (15.000 Euro x 2,70)	40.500 TL
FARK	1.000 TL (-)	FARK	1.500 TL (+)

Bu durumda dönem sonlarında yabancı paraların değerlendirilmesi gerekmekte olup; yapılacak kur değerlemesi sonucunda olumlu kur farklarının 646-Kambiyo Karları Hesabı'nda; olumsuz çıkan farklar ise 656-Kambiyo Zararları Hesabı'nda izlenmesi gerekmektedir.

/	
656- KAMBİYO ZARARLARI HESABI	1.000,00
100- KASA HESABI	1.000,00
/	
/	
100- KASA HESABI	1.500,00
646- KAMBİYO KARLARI HESABI	1.500,00
/	

3- YABANCI PARA DEĞERLEMESİNDE DEĞERLEME GÜNÜ

VUK'un 259'uncu maddesinde, değerlemede iktisadi kıymetlerin vergi kanunlarında gösterilen gün ve zamanlarda haiz oldukları kıymetlerin esas alınacağı hüküm altına alınmıştır. Madde hükmüne göre değerlendirme günü her vergi türü için farklı olmakta ve her vergi türü için kendi özel kanunu ile belirlenmektedir. Örneğin takvim yılı esasında vergilendirilen bir gelir vergisi mükellefi tarafından gelir vergisi matrahı tespit edilirken yapılacak değerlendirme işleminde değerlendirme günü olarak 31 Aralık tarihi dikkate alınacaktır. Buna karşılık 1 Ocak-31 Aralık hesap dönemine sahip olan bir kurumlar vergisi mükellefi tarafından geçici vergi matrahı tespit edilirken değerlendirme günü olarak 31 Mart, 30 Haziran, 30 Eylül ve 31 Aralık tarihleri dikkate alınacaktır.

4- SENETSİZ ALACAK ve BORÇLARIN DEĞERLEMESİ

Senetsiz alacaklar, genellikle işletmelerin sürekli olarak iş yaptıkları işletmelerle olan ilişkilerinden doğan kısa vadeli alacaklar olup; bu alacakların değerlendirilmesinde VUK'un 281'inci maddesi gereği mukayyet değer kullanılır. Mevduat ve kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar da senetsiz alacak olarak nitelendirilir.

4.1- Yabancı Para Cinsinden Senetsiz Alacak ve Borçların Değerlemesi

VUK'un 280'inci maddesinde, yabancı paralar dışında yabancı para cinsinden borç ve alacakların değerlendirilmesine ilişkin hükümlere de yer verilmiştir. Söz konusu maddenin üçüncü fıkrasında, 280'inci maddenin yabancı paraların değerlendirilmesine ilişkin hükümlerin, yabancı paralar ile olan senetli veya

senetsiz alacak ve borçlar hakkında da geçerli olduğu hükmü yer almıştır. Yani; yabancı para cinsinden borçlar da esas olarak borsa rayiciyle; borsa rayicinin oluşmasında muvazaa olması halinde alış bedeli; borsa rayicinin bulunmaması halinde ise, Maliye Bakanlığı'nca tespit edilecek kur değerlemeye esas alınacaktır. Yabancı para cinsinden senetsiz borç ve alacakların değerlemesinde de değerlendirme sonucunda oluşan yeni değer dönem sonu bilançosunda yer alacak; oluşan kar ya da zarar ise kambiyo karı veya kambiyo zararı hesapları aracılığıyla dönem kar ya da zararı hesabına aktarılacaktır.

Örnek 2: Medikal malzeme alımıyla uğraşan (X) A.Ş., 04.08.2012 tarihinde medikal ürünleri KDV hariç 1.000 Dolara 5 ay vadeli olarak satmış; %18 oranındaki KDV'yi ise TL olarak tahsil etmiştir. Merkez Bankası tarafından 04.08.2012 tarihinde ilan edilmiş 1 Dolar ilişkin döviz alış kuru 2,00 TL'dir. 31.12.2012 tarihi itibarıyla Maliye Bakanlığınca ilan edilmiş 1 Dolar ilişkin döviz alış kuru 2,05 TL'dir. (X) A.Ş 04.01.2013 tarihinde 1.000 Doları tahsil etmiş, aynı gün tahsil ettiği dövizin tamamını bir döviz büfesinde 1 Doları 2,15 TL'den Türk Lirası'na çevirmiştir.

04.08.2012		
100-Kasa Hesabı	360 TL	
120-Alıcılar Hesabı		2.000 TL
120-02-Döviz Cinsinden Alacaklar		
600-Yurt İçi Satışlar Hs.		2.000 TL
391-Hesaplana KDV Hs.		252 TL
31.12.2012		
120-Alıcılar Hesabı		50 TL
646-Kambiyo Karları Hs.		50 TL
1000 Dolar x 2,05=	2.050 TL	
1000 Dolar x 2,00=	2.000 TL	
2.050-2.000=	50 TL	
04.01.2013		
100-Kasa Hs.	2.150 TL	
120-Alıcılar Hs.		2.050 TL
646-Kambiyo Karları Hs.		100 TL
1000 Dolar x 2,15=	2.150 TL	
1000 Dolar x 2,05=	2.050 TL	
2.150-2.050=	100 TL	

4.2- Mevduat veya Kredi Sözleşmesine Dayalı Alacak ve Borçların Değerlemesi

VUK'un 281 ve 285'inci maddelerinde, değerlendirme günü itibarıyla vadesi gelmemiş mevduat ve kredi sözleşmelerine dayanan alacak ve borçların, değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınacağı hüküm altına alınmıştır. Mevduat alacağına dikkate alınacak faiz oranı, ilgili bankanın mevduata uyguladığı faiz oranı olacaktır. Aynı şekilde kredi sözleşmelerine dayalı borçların değerlendirilmesinde dikkate alınacak faiz oranı, yine banka tarafından kullanılan krediye uygulanan oran olacaktır. Dolayısıyla mevduat ve krediler, belirlenen faiz oranı ve değerlendirme gününe kadar

geçen süre dikkate alınarak hesaplanacak faiz tutarı, gelir ya da gider olarak dönem kazancının tespitinde dikkate alınacaktır. Yabancı para cinsinden mevduat veya kredinin değerlendirilmesinde, ilgili alacak veya borç ilk önce Maliye Bakanlığınca tebliğ edilen kurlar üzerinden TL'ye çevrilmeli ortaya çıkan kur farkı gelir veya gideri kambiyo karı veya zararı olarak kaydedilmelidir. Dolayısıyla döviz cinsinden mevduat ve kredilerde iki defa değerlendirme yapılmaktadır. Bunlardan biri kur farkı değerlendirilmesi, diğeri ise faiz değerlendirilmesidir.

Örnek 3: (B) Ltd. Şti, 01.12.2013 tarihinde (A) Bankasında 3 ay vadeli 40.000 Euro tutarında bir mevduat hesabı açmış olup, söz konusu mevduat hesabının yıllık getirisi % 12'dir. 01.12.2013 tarihinde 1 Euro = 2,50 TL, dönem sonunda 1 Euro = 2,60 TL ve vade sonunda 1 Euro = 2,75 TL olarak gerçekleşmiştir.

01.12.2013	
102-Bankalar Hesabı	100.000 TL
102-02-Döviz Cinsinden Mevduat	
100-Kasa Hs.	100.000 TL
<i>40.000 Euro x 2,50= 100.000 TL</i>	
31.12.2013	
102-Bankalar Hesabı	4.000 TL
646-Kambiyo Karları Hs.	4.000 TL
<i>40.000 Euro x 2,60= 104.000 TL</i>	
<i>40.000 Euro x 2,50= 100.000 TL</i>	
<i>104.000-100.000= 4.000 TL</i>	
31.12.2013	
181-Gelir Tahakkukları Hs.	1.040 TL
642-Faiz Gelirleri Hs.	1.040 TL
<i>40.000 Euro x 0,12 x 1/12= 400 Euro</i>	
<i>400 Euro x 2,60= 1.040 TL</i>	
01.03.2014	
102-Bankalar Hesabı	6.000 TL
646-Kambiyo Karları Hs.	6.000 TL
<i>40.000 Euro x 2,75= 110.000 TL</i>	
<i>40.000 Euro x 2,60= 104.000 TL</i>	
<i>110.000-104.000= 6.000 TL</i>	
01.03.2014	
100-Kasa Hs.	112.805 TL
193- Pş. Öd. Vg. Ve Fn. Hs. ⁶	495 TL
102-Bankalar Hs.	110.000 TL
642-Faiz Gelirleri Hs.	2.260 TL

⁶ 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun Geçici 67. maddesine istinaden dövizli mevduat hesaplarından % 15 stopaj yapılması gerekmektedir.

181-Gelir Tahakkukları Hs.	1.040 TL
$40.000 \text{ Euro} \times 2,75 = 110.000$	
$40.000 \text{ Euro} \times 0,12 \times 3/12 = 1.200 \text{ Euro}$	
$1.200 \text{ Euro} \times 2,75 = 3.300 \text{ TL}$	
$3.300 \text{ TL} - 1.040 \text{ TL} = 2.260 \text{ TL}$	

4.3- Banka ve Bankerler ile Sigorta Şirketlerince Senetsiz Alacak ve Borçların Değerlemesi

VUK'un 281 ve 285'inci maddelerinde banka, banker ve sigorta şirketlerine ilişkin özel düzenlemeye gidilmiştir. Buna göre, banka, banker ve sigorta şirketleri alacak ve borçlarının senetli veya senetsiz olmasına bakmaksızın Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddi ile reeskont işlemine tabi tutmak zorundadırlar. Reeskont işlemi ihtiyari bir işlemken, banka, banker ve sigorta şirketleri için reeskont yapılması zorunludur.

5- SENETLİ ALACAK ve BORÇLARIN DEĞERLEMESİ

VUK'un 281. maddesinde yer alan; "Vadesi Gelmemiş olan senede bağlı alacaklar ise değerlendirme gününün kıymetine irca olunabilir. Bu takdirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet açıklanmamış ise Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın resmi iskonto haddi uygulanır." şeklindeki hükmü istinaden senetli alacaklar reeskonta tabi tutulabilmektedir. Yine VUK'un 281. maddesine paralel olarak yapılan bir düzenleme ile aynı Kanunun 285. maddesine göre vadesi gelmemiş olan senede bağlı borçlar değerlendirme günü kıymetine irca olunabilir. Bu takdirde senette faiz nispeti açıklanmış olsa bu nispet, açıklanmamış olsa Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanır. Reeskont uygulaması mükellefin ihtiyarında olmakla birlikte, VUK'un 285. maddesi uyarınca alacak senetlerini değerlendirme gününün kıymetine irca eden mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadırlar. Bu düzenlemenin nedeni; alacak senetlerinin değerlendirme günündeki kıymetine irca edilmesinden doğacak giderin dönem sonu hesaplarına intikal ettirilirken, borç senetlerinin değerlendirme günündeki kıymetine irca ettirilmesinden doğan gelirin dönem sonu hesaplarına intikal ettirilmemesini önlemek ve böylece vergi matrahının doğru olarak hesaplanmasını sağlamaktır.

Örnek 4: (C) Ltd. Şti'nin 31.12.2013 tarihi itibarıyla elinde bulunan alacak ve borç senetleri şunlardır:

Senedin Niteliği	Senedin Vadesi	Senedin Tutarı	Senetteki Faiz Oranı
Alacak Senedi	10.03.2014	40.000 TL	% 10
Alacak Senedi	01.02.2014	20.000 Dolar	% 8
Borç Senedi	05.04.2014	35.000 TL	Faiz Oranı Belli Değil
Borç Senedi	01.03.2014	18.000 Dolar	Faiz Oranı Belli Değil

Döviz üzerinden düzenlenmiş senetlerin kayıtlı değerleri ise alacak senedi 38.000 TL ve borç senedi 32.000 TL'dir.

31.12.2013 tarihindeki döviz alış kuru 1 Dolar = 2,00 TL olup, 31.12.2013 tarihindeki TC Merkez Bankası iskonto haddi = % 20, LIBOR Oranı = % 15 olarak gerçekleşmiştir.

Bilindiği üzere yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayicinin takarrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedeli esas alınır. Yabancı paranın borsada rayici yoksa değerlemeye uygulanacak kur Maliye Bakanlığı'nca tespit olunur. Ayrıca yabancı para ile olan senetli veya senetsiz alacaklar ve borçlar hakkında dacaridir. Bunlardan vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlar, VUK'un 281 ve 285 inci maddeleri uyarınca değerlendirme günü kıymetine irca edilebilir. Ancak senette faiz oranının yazılı olmadığı durumlarda değerlendirme gününde geçerli olan Londra Bankalar Arası Faiz Oranı (LIBOR) esas alınacaktır.

Reeskont kavramı, senedin değerlendirme günü kıymetine indirgenmiş değerini ifade etmektedir. Bu değer tespit edilebilmesi için 238 nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği'nde⁷ senede bağlı alacaklara ilişkin değerlendirme işlemlerinin iç iskonto yöntemine göre yapılması gerektiği vurgulanmıştır. İç iskonto formülü:

$$\text{Reeskont Tutarı} = \frac{\text{Senedin Nominal Değeri} \times \text{Faiz Oranı} \times \text{Vadeye Kalan Gün Sayısı}}{360 + (\text{Faiz Oranı} \times \text{Vadeye Kalan Gün Sayısı})}$$

Bu durumda alacak ve borç senetlerini reeskonta tabi tutarak hesaplanacak reeskont tutarları ve muhasebe kayıtları aşağıdaki gibi olacaktır:

$$\text{Reeskont tutarı} = \frac{40.000 \times 0,10 \times 69}{360 + (0,10 \times 69)} = 752 \text{ TL (40.000 TL'lik alacak senedi için)}$$

$$\text{Reeskont tutarı} = \frac{35.000 \times 0,20^{(8)} \times 95}{360 + (0,20 \times 95)} = 1.755 \text{ TL (35.000 TL'lik borç senedi için)}$$

$$\text{Reeskont tutarı} = \frac{20.000 \times 0,08 \times 32}{360 + (0,08 \times 32)} = 142 \text{ Dolar (20.000 Dolarlık alacak senedi için)}$$

$$\text{Reeskont tutarı} = \frac{18.000 \times 0,15^{(9)} \times 60}{360 + (0,15 \times 60)} = 439 \text{ Dolar (18.000 Dolarlık borç senedi için)}$$

/	
657-Reeskont Faiz Giderleri Hs.	752 TL
122-Alacak Senetleri Reeskontu Hs.	752 TL
/	
121- Alacak Senetleri Hs.	2.000 TL
646-Kambiyo Karları Hs.	2.000 TL
20.000 Dolar x 2,00= 40.000 TL	
40.000 - 38.000= 2.000 TL	
/	
657-Reeskont Faiz Giderleri Hs.	284 TL
122-Alacak Senetleri Reeskontu Hs.	284 TL
142 Dolar x 2,00= 284 TL	
/	

⁷ 02.03.1995 tarih ve 22218 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır

⁸ Senette faiz oranı belirtilmediği ve senet TL cinsinden düzenlenmiş olduğu için TCMB iskonto haddi dikkate alınmıştır.

⁹ Senette faiz oranı belirtilmediği ve senet döviz cinsinden düzenlenmiş olduğu için LIBOR oranı dikkate alınmıştır.

322-Borç Senetleri Reeskontu Hs.	1.755 TL	
647- Reeskont Faiz Gelirleri Hs		1.755 TL
780- Finansman Giderleri Hs.	4.000 TL	
321- Borç Senetleri Hs.		4.000 TL
18.000 Dolar x 2,00= 36.000 TL		
36.000 - 32.000= 4.000 TL		
322-Borç Senetleri Reeskontu Hs.	878 TL	
647- Reeskont Faiz Gelirleri Hs		878 TL
439 Dolar x 2,00= 878 TL		

6- KONU İLE İLGİLİ OLARAK ÖZELLİK ARZ EDEN ÖZELGELER

Çalışmamızın bu bölümünde yabancı para değerlemesi ile ilgili olarak uygulamaya yön veren ve özellik arz eden özelgelere yer verilecektir.

Özellikle borçlara ilişkin ödemelerin döviz olarak yapıldığı durumlarda muhasebe kayıtlarına esas alınacak kurun Merkez Bankası döviz alış kuru mu yoksa döviz satış kuru mu olduğu mükelleflerce tereddüt doğuran hususlardan birisi olmuştur. Söz konusu durum ile ilgili olarak, Antalya Vergi Dairesi Başkanlığı'nca verilen bir özalgede şu açıklamalara yer verilmiştir:¹⁰ "(...)İlgide kayıtlı dilekçeniz ile şirketinizin iştigal konusu gereği alaca k ve borçlarınıza ilişkin ödemelerin döviz olarak yapıldığı belirtilerek muhasebe kayıtlarınıza esas alınacak kurun Merkez Bankası döviz alış kuru mu yoksa döviz satış kuru mu olduğu yönünde görüş istenilmektedir. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 280 inci maddesinde; yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirir, borsa rayicinin takarrüründe muvaaza olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedeli esas alınır. Yabancı paranın borsada rayici yoksa, değerlemeye uygulanacak kur Maliye Bakanlığınca tespit olunur. Hükmüne yer verilmiştir. 292 sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde de açıklandığı ve 130 sıra No.lu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile 217 seri No.lu Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliğinde belirtildiği üzere değerlendirme günü itibariyle Maliye Bakanlığınca ilan edilmediği durumlarda T.C. Merkez Bankasınca ilan edilen kurların esas alınması gerekmektedir. Bu şekilde yapılacak değerlemelerde efektif cinsinden yabancı paralar için efektif alış kurunun (bulunmaması halinde döviz alış kurunun) döviz cinsinden yabancı paralar içinse döviz alış kurunun uygulanacağı tabiidir. Denilmektedir. Buna göre, yabancı para cinsinden nakit olarak yapılan tahsilat ve ödemelere ilişkin değerlemede yabancı paranın T.C. Merkez Bankasınca belirlenen efektif alış kuru, yabancı paranın efektif kuru bulunmaması veya nakit yabancı para dışındaki döviz cinsinden yapılan ödemelerde döviz alış kurunun esas alınması gerekmektedir."

Yabancı para cinsinden sipariş avanslarının dönem sonunda Maliye Bakanlığı tarafından ilan edilen kurlara göre değerlendirilmek suretiyle ortaya çıkan kur farklarının dönem kazancıyla ilişkilendirilmesi uygulaması da önem arz eden hususlardan birisidir. Konu ile ilgili olarak Kocaeli Vergi Dairesi

¹⁰ Antalya Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 04.04.2003 tarih ve B.07.4.DEF.0.07.10/KVK.Öz.03/35.sayıli özelgesi

Başkanlığı'nca verilen bir özelgede şu açıklamalara yer verilmiştir:¹¹ "(...) İlgili dilekçeniz ile; alınan ve verilen yabancı para cinsinden sipariş avanslarının dönem sonunda Maliye Bakanlığı tarafından ilan edilen kurlara göre değerlendirilerek ortaya çıkan kur farklarının dönem kazancıyla ilişkilendirilmesi uygulaması ile görüş talep ettiğiniz anlaşılmıştır. 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 280'inci maddesinde, yabancı paraların borsa rayici ile değerlendirileceği, borsa rayicinin takarrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedelinin esas alınacağı, yabancı paranın borsada rayici yoksa değerlemeye uygulanacak kurun Maliye Bakanlığınca tespit olunacağı; bu madde hükmünün yabancı para ile olan senetli veya senetsiz alacaklar ve borçlar hakkında da cari olduğu hüküm altına alınmıştır. Avanslar gelecekte yapılacak olan mal veya hizmet teslimleri karşılığında peşin alınan veya verilen değerleri ifade eder, bu itibarla, alıcı tarafından satıcıya verilen avanslar, belirli bir malın teslimini veya belirli bir hizmetin yerine getirilmesini isteme hakkını temsil etmekte ve sonuç olarak emtianın veya hizmetin maliyetine dönüşmekte, emtianın/hizmetin toplam bedelinden ise mahsup edilmektedir. Satıcının alıcıdan aldığı avanslarda, satış amacıyla gelecekte yapılacak mal ve hizmet teslimleri ile ilgili olarak peşin tahsil edilmekte ve teslim edilecek mal veya görülecek hizmetin bedelinden mahsup edilerek işlem yapılmaktadır. Buna göre, yabancı para cinsinden alınan veya verilen avanslar yabancı para cinsinden olan borç ve alacak hükmünde olduğundan, dönem sonlarında Vergi Usul Kanununun 263'üncü maddesine göre borsa rayici ile, yabancı paranın borsada rayici yoksa, Maliye Bakanlığınca tespit edilen kur esas alınmak suretiyle değerlemeye tabi tutulması ve ortaya çıkan kur farkının, gelir veya gider olarak dikkate alınarak dönem kazancıyla ilişkilendirilmesi gerekmektedir."

Yabancı paraların değerlemesinden oluşacak kur farkının 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yer alan istisnalar kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği uygulaması ile ilgili olarak Ankara Vergi Dairesi Başkanlığı'nca verilen bir özelgede ise şu açıklamalara yer verilmiştir:¹² "(...) İlgide kayıtlı özelge talep formunuz ile şubeniz tarafından bu ülkede yapılan inşaat işinize ait kazancın ilgili ülke vergi mevzuatına göre yıllık olarak tespit edilerek beyan edildiği belirtilerek, şubenize ait masraf ve para hareketlerinin takip edildiği "393-Merkez ve Şubeler Cari Hesabı"nın değerlemeye tabi tutulup tutulmaması ve işin bitimini müteakip Türkiye'deki merkez banka hesaplarına aktarılacak olan tutarın kayıtlara alınması sırasında oluşacak kur farkı gelirlerinin ne şekilde işleme tabi tutulacağı hususunda Başkanlığımız görüşü sorulmaktadır. Şirketiniz ile yurt dışındaki şubeniz arasında gerçekleşen mal ve hizmet alım satımı dışındaki parasal hareketlerden doğan alacak ve borçlar gerçek bir alacak ve borç niteliği taşımadığından, söz konusu para hareketlerine dayalı cari hesapta oluşacak tutarlar alacak veya borç olarak değerlemeye tabi tutulmayacaktır. Öte yandan, yurt dışında yapılan ve tamamlanarak genel sonuç hesaplarına kaydedilen inşaat işlerine ilişkin kazancın Türkiye'ye döviz olarak getirilmesinden dolayı oluşan kur farkları, istisnaya tabi olan kazançla ilişkilendirilmeyerek doğrudan kurum kazancına dahil edilecektir. Ancak, yurt dışında bulunan şubeniz tarafından yapılmakta olan inşaat işinin devamı sırasında Türkiye'ye döviz olarak getirilen hasılatın değerlemesinden kaynaklanan kur farklarının ise anılan işin tamamlandığı geçici vergilendirme dönemine kadar istisnaya konu yurt dışı kazancın tespitinde dikkate alınacağı ve istisna kapsamında değerlendirileceği tabiidir.

¹¹ Kocaeli Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 24.02.2011 tarih ve B.07.1.GİB.4.41.15.02-190-3/8-18 sayılı özelgesi

¹² Ankara Vergi Dairesi Başkanlığı'nın 26.02.2013 tarih ve 38418978-125[5-12/22]-163 sayılı özelgesi

7- SONUÇ

Çalışmamızda öncelikle değerlendirme kavramı genel hatlarıyla kısaca açıklanmış olup, yabancı paraların değerlemesi ve değerlemeye esas alınacak kurların tespiti 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu, tebliğler ve özeldeler bağlamında ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Söz konusu mevzuat hükümlerine göre, yabancı paralar borsa rayici ile değerlendirilir. Borsa rayicinin takarrüründe muvazaa olduğu anlaşılırsa bu rayiç yerine alış bedeli esas alınır. Yabancı paranın borsada rayici yoksa değerlemeye uygulanacak kur Maliye Bakanlığı'nca tespit olunur. Ayrıca söz konusu husus, yabancı para ile olan senetli veya senetsiz alacaklar ve borçlar hakkında da caridir. Bunlardan vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlar, VUK'un 281 ve 285'inci maddeleri uyarınca değerlendirme günü kıymetine irca edilebilir. Ancak senette faiz oranının yazılı olmadığı durumlarda değerlendirme gününde geçerli olan Londra Bankalar Arası Faiz Oranı (LIBOR) esas alınacaktır.

KAYNAKÇA

- 213 sayılı Vergi Usul Kanunu.
- 130, 162, 238, 283 ve 423 Sıra Numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğleri
- Beyanname Düzenleme Rehberi, Vergi Müfettişleri Derneği, 2013
- KALAYCI Serkan, "Yabancı Para Cinsinden Olan Alacak ve Borçların Değerlemesi", Vergi Raporu Dergisi, Sayı:159,Aralık 2012
- ÖZ Tuğba, "Yabancı Para Değerlemesinde Değerleme Günü Nedir?", Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 271, Nisan 2011
- TUNA Selim, Vergi Muhasebesi ve Uygulamaları, 2010
- Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Karar
- UÇAR Serkan, "Alacak ve Borçlar ile Yabancı Paraların Değerlemesi ve Reeskont İşlemleri", Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:364, Aralık 2011
- YÜCEL A. Tugay, Genel Muhasebe 2010
- www.gib.gov.tr/fileadmin/ozelgesistemi/